

Nedlæggelsen af kulminebyen Qutdligssat

af Carl Johan Ohsten

I perioden 1968–72 blev ca. 1.400 mennesker tvangsforflyttet fra Qutdligssat. Senere blev byen solgt for 65.000 kr. Dette blev altså prisen for en menneske-tom by med bygninger og tekniske installationer. Den pris, som befolkningen fra Qutdligssat er kommet til at betale i form af opsplittede familier, fremmedartet arbejde og sociale problemer, lader sig ikke måle.

Qutdligssat's nedlæggelse er historien om lukningen af den eneste grønlandske kulmine. Den adskilte sig fra f. eks. minen ved Den Sorte Engel ved, at den var statsejet, at den næsten udelukkende beskæftigede grønlandsk arbejdskraft, at den producerede til det grønlandske samfund, og at der opstod en rigtig by omkring minen.

Fra kul til olie.

Lokalt har man brudt kul til eget forbrug i mange, mange år. I 1906 åbnedes det første statsdrevne kulbrud i Qaersuarssuk i Umanaq kommune. Bruddet, der gav overskud, blev nedlagt i 1925, og arbejdere, bygninger og redskaber blev flyttet til Qutdligssat på nordsiden

af Diskøen. Der havde man fundet større forekomster af kul. Oprettelsen af Qutdligssat må ses i forbindelse med den danske kolonipolitik i Grønland. Den gik ud på, at kolonien helst skulle give overskud, eller i hvert fald økonomisk hvile i sig selv. Derfor var det en naturlig politik, at man prøvede at gøre Grønland selvforsynende med energi. Under 2. Verdenskrig viste dette sig at være af vital betydning, da Danmark jo var ude af stand til at opretholde forbindelsen med sin koloni. Under Koreakrigen i begyndelsen af 1950'erne blev vigtigheden af Grønlands selvstændige kulproduktion atter understreget.

Men gennem 1950'erne og -60'erne gav kulminen et større og større regnskabsmæssigt underskud. Kulpriserne var faldende, så de grønlandske kul ikke kunne konkurrere med udenlandske – man fremførte, at produktionspriserne var for høje! Samtidig gik man langsomt i gang med at omlægge energiforsyningen fra kul til importeret olie. Politisk var Grønland formelt blevet en del af Danmark, hvorved statsmonopolet var blevet brudt. Privatiseringen af det

grønlandske erhvervsliv var i fuld gang, og hermed blev også Grønland afhængig af de store energimonopolers prispolitik. Der blev således oprettet et olieselskab, der skulle forsyne Grønland, „Det grønlandske olieselskab“. Både Esso, Shell og BP havde aktier i det.

„De store olieselskaber har delt det mellem sig, således at Esso leverer direktøren, medens de tre bestyrelsesmedlemmer kommer fra henholdsvis Shell, BP og Gulf“ (Helge Andersen: Hvem ejer Danmark, 1966, s. 76).

I kulbrudsudvalgets betænkning fra 1962, altså seks år før den endelige beslutning om kulbruddets nedlæggelse, står at læse: „Planer om udvidelse af tankanlæggene ved byer og større byg-

der ligger udarbejdet, og gasolie og petroleum, som hidtil kun er blevet anvendt til fyringsformål i et meget begrænset omfang, indkøber KGH hos Det grønlandske Olieselskab, til hvilket selskab statens tankanlæg er udlejet“ (s. 26).

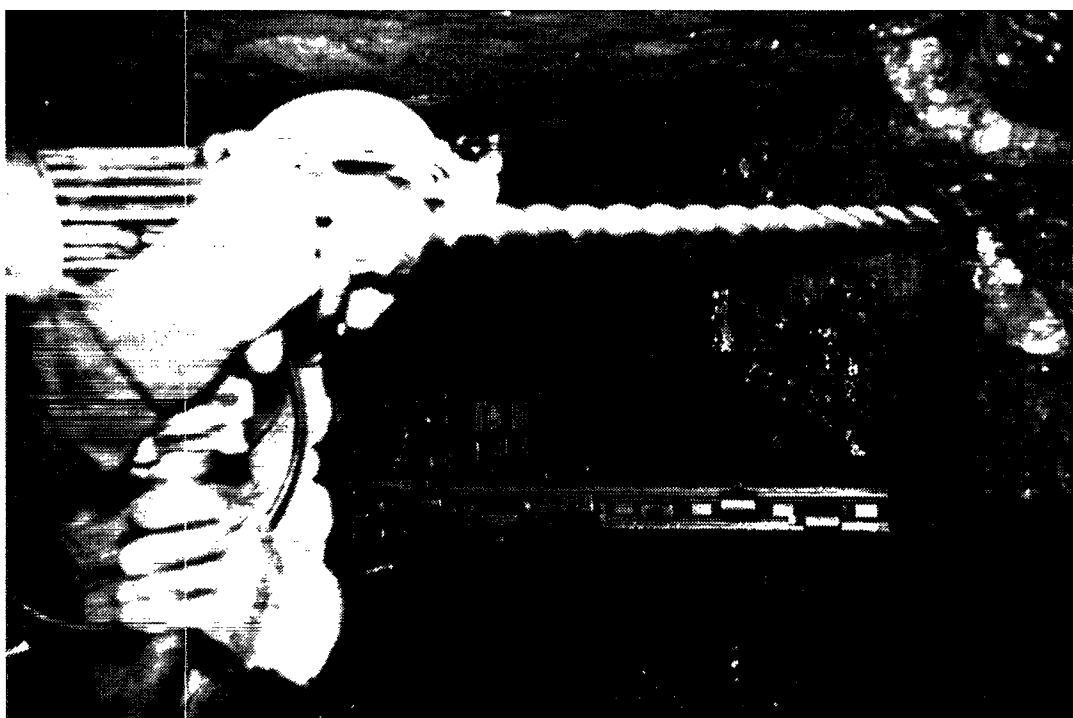
Arbejdet i minen

Selv om fangst og fiskeri var af betydning for de enkelte familier i Qutdligssat, så var byen dog totalt afhængig af minen. Derfor havde mineledelsen stor politisk indflydelse i byen. Ledelsen var dansk, mens arbejderne var grønlændere. Hvorledes begrundede man så underkuddet overfor arbejderne? Mens man

Ved „fronten“ hvor kullene brydes. De skæres løs fra underlaget med en „coal-cutter“ af første skift fra kl. 23 til kl. 7.

Fot.: J. R. Dinsdale, 1963.

*Andet skift fra kl. 7 til kl. 15 sprænger det kullag løs, som er skåret fra.
Her bores hul til sprængladningen. Sidste skift fra kl. 15 til kl. 23 graver hullene fri
og transporterer dem væk.*

Fot.: J. R. Dinsdale, 1963.

i Ministeriet for Grønland talte om den internationale konkurrence og krise, blev der på det lokale plan talt om en for dårlig produktivitet på grund af forsømmelser blandt minearbejderne. Gang på gang skrev driftslederen i lokalbladet „Kutdleq“ om den for lave mødeprocent blandt frontarbejderne nede i minen. Man foregøglede arbejderne, at hvis de mødte mere stabilt op, ville minen ikke blive lukket. Med andre ord gjorde man indirekte kulminearbejderne i Qutdligssat hovedansvarlige for byens nedlæggelse.

Kulminearbejde hører til det hårdeste i verden. Under arktiske forhold bliver

det ikke mindre hårdt. Arbejderne måtte hver morgen gå eller køre på lastbil de ca. tre km, der var til minen fra byen. Befinde sig 8 timer i minegange, ofte i knæsiddende arbejdsstilling. Så atter hjem i vådt svedigt arbejdstøj, om vinteren i temperaturer under frysepunktet – hjem til små boliger uden bad for manges vedkommende. Først i 1960'erne blev der bygget et badehus. Arbejderne fra Qutdligssat fremhæver ofte disse dårlige arbejdsforhold og minens dårlige ledelse som årsag til det dårlige driftsresultat. Der blev f. eks. indkøbt en del dyrt maskineri, der aldrig kom i brug – det ligger endnu og ruster.

*Lokomotivet kører
de fulde tipvogne ned til råkulbunken.* Fot.: Peter Mc.Kay, 1962.

Koncentrationspolitikken

På et højere plan foregik der en ganske anden diskussion – helt andre kræfter var i gang.

G-60 politikken med erhvervskoncentrationen i de store byer måtte logisk bringe den urentable mine i farezonen. I 1957 nedsattes et kulbrudsudvalg, der dannede grundlaget for Grønlandsrådets indstilling til Landsrådet om minens lukning (og dermed byens ophør) i 1966. Landsrådet gik med undtagelse af få medlemmer ind for nedlæggelsen – presset fra den danske regering var

for stort. Kommunalbestyrelsen og befolkningen i Qutdligssat kæmpede imod. Man sendte protester, påviste arbejdsløsheden i tilflytterbyerne, man argumenterede i „Kutdleq“ – uden virkning. Det var tydeligt, at man manglede en masse oplysninger om, hvad der egentlig skete.

Tvangsforflytning?

Grønlandsministeren fastholdt, at der ikke var tale om en tvangsforflytning. Da regeringens økonomiudvalg d. 8. okt. 1968 havde truffet endelig beslutning om Qutdligssats nedlæggelse, kunne man læse følgende i Atuagagdliutit/Grønlandsposten:

„Kulminen skal nedlægges, men folk i Qutdligssat skal ikke tvangsforflyttes. Det forsikrede grønlandsministeren. Han sagde, at hvis nogle familier foretrak at blive i Qutdligssat, måtte de gerne det, – men det er svært at se, hvad de i givet fald skal leve af.“

Erling Høegh, som var landsrådsformand, udtalte ved samme lejlighed, at det var glædeligt, at regeringen var gået ind for forslaget om fraflytning, og fortsatte:

„Vi er i Grønland indforstået med, at der kræves beslutninger, som måske vil gå imod særinteresser, men som efter vor mening tjener helheden.“

Det er et spørgsmål, hvilke særinteresser ophøret med grønlandsk kulproduktion tjente.

Argumenter imod nedlæggelsen

De fleste politikere, embedsmænd og teknikere beklager i dag kulminens lukning, men „det er så let at være bag-

*Harpeanlægget
hvor kullene sorteres i husholdnings-,
stoker- og finkul.*

klog.“ Men allerede i 1968 blev der bl. a. fra lokalt hold i Qutdligssat fremsat advarsler og forslag, som aldrig blev taget op af myndighederne. Her er nogle af argumenterne:

1. Da beslutningen blev taget i 1968, var grundlaget for koncentrationspolitikken ved at smuldre bort. Torskefiskeriet var i stærk tilbagegang. I A/G nr. 20, 1968, som behandler økonomiudvalgets afgørelse om en bevilling på 43 mill. kr. til boligbyggeri for tilflyttere fra Qutdligssat, er der således en forsideoverskrift, som siger: „Grønland ramt af alvorlig erhvervskrise“.
2. Ved kulminens lukning bliver Grønland totalt afhængig af energiimport. Det kan vise sig at være en underminering af landets selvstændighedsbestræbelser og kan altså få betydning for den kommende hjemmestyreord-

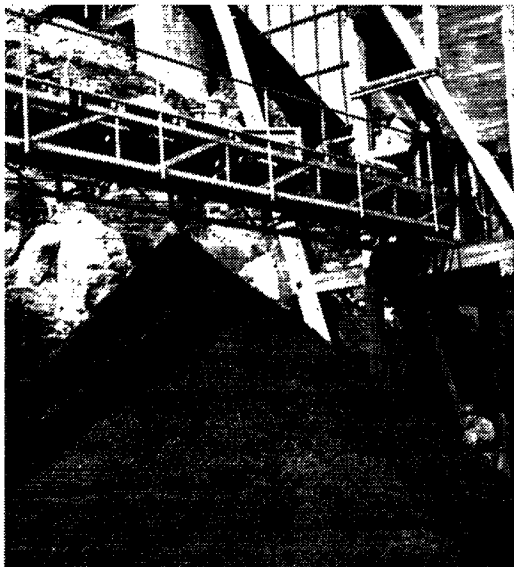
ning. (Det ville f. eks. være utænkeligt, at et kulproducerende land som Polen gjorde sig afhængig af olieenergi).

3. Ved en evt. senere rationalisering af kulbruuddet kunne minearbejdere fra Qutdligssat få arbejde i nye grønlandske miner. Grønlandske arbejdere ville på den måde blive langt rigere repræsenteret i grønlandske miner.

I 1968 var der givet koncessioner til mineraleftersøgninger – man havde begrundet formodning om snarlig udnyttelse. Nu er en masse veluddannede grønlandske minearbejdere flyttet til forskellige vestgrønlandske byer, hvor de er kommet væk fra minearbejde – samfundet har dermed mistet kvalificeret arbejdskraft. Det viser sig nemlig, at arbejdere fra Qutdligssat er velan-

Finkullene sorteres fra og sendes fra sidst i 1950'erne til Danmark. Stokerkullene brugtes til fyrene på institutionerne i Grønland.

Fot.: Erik Dockner.

skrevne, hvorfor mange har fået faste jobs nu. Men fra at være „faglært“ minearbejdere er de nu blevet ufaglærte arbejdere.

Kul i Grønland

Selv om man finder olie i Grønland, så har kul flere fordele, man kan udnytte. Olieudnyttelse og -forædling kræver enorme investeringer, meget høj teknologi og dermed en helt speciel uddannelse af arbejdskraften, som Grønland ikke kan klare på nuværende tidspunkt.

I kulproduktionen kan der beskæftiges langt flere grønlændere i kvalificerede stillinger, og produktet kan bruges i Grønland efter en ret simpel forarbejdning. Da priserne på kul er stærkt stigende, vil man ved evt. stordrift have mulighed for at eksportere kul. Ifølge dr. Elmer J. Schiener, petroleumsgæolog i GGU, er der realistisk vurderet 20 mill. tons kul i Disko-Nugssuaq området, og mange af forekomsterne har en gunstig beliggenhed for udnyttelse og afskibning. Det vigtigste område i denne sammenhæng er Aternikerdluk, som betegner et kulområde og en naturhavn på Nugssuaq-halvøens sydside lige overfor Qutdligssat.

Det er tidligere anbefalet at starte brydning i det område. Det mente således dr. Heim, som undersøgte det i 1909, og ing. Bretting i 1918 samt den engelske kulbrudseksperter Dinsdale i 1951. Senere undersøgelser foretaget af GGU har altså bekræftet dette, og civilingen. Aksel Mikkelsen mener, der ligger kulforekomster i verdensformat, som i løbet af få år efter start også vil kunne dække de danske elværkers nuværende

kulforbrug (tidsskriftet „Grønland“ 1974, side 293–96, og dagbladet „Aktuelt“ d. 21.1.1975). Departementschef Erik Hesselbjerg, MfG, mener, at de danske el-selskaber burde søge koncession på området (Berlingeren d. 21.1. 1975).

Carbomino A/S havde efterforskningskoncession, men søgte ikke udnyttelseskoncession, da den første udløb efteråret 1974.

Man kalder det imperialism

Op til EF folkeafstemningen udtalte en fransk ledende økonom, at nok var det vigtigt, at Danmark og England kom med i EF, men på længere sigt kunne det være af større betydning, at Grønland – med dets mange store mineralforekomster – kom med.

De store selskaber er gået i gang med håb om store profiler. De får politisk støtte af den danske stat i deres udnyttelse af grønlandske ressourcer. Den giver tilladelserne til efterforskning og udnyttelse, Grønlands Landsråd har ingen egentlig indflydelse på det. Hvis man i en hjemmestyreordning ikke får den forlangte kontrol over sin undergrund, vil disse store internationale selskaber få et afgørende ord at skulle have sagt i Grønlands politik. Man kan derfor ikke se på en fremtidig grønlandsk kulproduktion som en isoleret ting, det må være et led i et selvstyrende Grønlands hele energipolitik. Men såfremt man besluttede at starte en kulproduktion igen, ville det være naturligt, om man søgte at få mange tidligere Qutdligssarmiut i gang med et arbejde, som de virkelig er kvalificeret til.